

Mahmut Aydın, Hz. İsa'ya Ne Oldu?,
(Otto, Ankara, 2017, 191 sayfa.)

İslam ve Hristiyan dünyasının köklü tartışma konularından biri olan İsa-Mesih'e ne olduğu sorusu hem Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında, hem de bu iki grubun kendi içlerinde netleştiremediği teolojik bir problemdir. Günümüz Hristiyanlığı İsa üzerine kurulu olmasına rağmen İsa'nın yargılanma süreci ve akıbeti ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Örneğin İsa'nın çarmıhta ölmediğini sadece bayıldığını, İsa'nın ölümünün fiziki değil sembolik bir ölüm olduğunu, ya da İsa'nın değil ona benzetilen başka birinin çarmıha gerildiğini savunan Hristiyan grupların olduğu bilinmektedir. Fakat bu görüşleri savunanlar kilise tarafından Hristiyanlık dışına itilmektedir. Hristiyanlık tarafından kabul edilen İsa inancı, İsa'nın çarmıhta ölmesi, üçüncü günde ölüme galip gelerek dirilmesi, Tanrı'nın katına yükseltilmesi, onun sağ yanına oturması ve dünyanın sonuna doğru Tanrısal krallığı tesis etmek üzere yeniden yeryüzüne ineceği inancı üzerine kuruludur. Bununla beraber İsa'nın, Âdem'in işlediği günahın kefareti olarak çarmıhta kanını akıttığına, böylece Tanrı ile insanoğlu arasında uzlaşmayı sağladığına inanılmaktadır. İsa'ya dair bu bakış açısı Hristiyanlığın özünü oluşturmaktadır.

İsa konusunda çeşitli eserler kaleme alan Mahmut Aydın tanıtıma çalıştığımız *İsa'ya Ne Oldu?* adlı çalışmasında, ön kabullerle inanç haline gelen İsa hakkındaki tartışmalı konuları, efsaneleşen rivayetleri ele almaktadır. Malum konuları Hristiyan ve İslam düşüncesindeki temel kaynaklar ışığında tarihsel açıdan yeniden değerlendirerek ulaşılan verilerin bilgi değerini okuyucuya sunmaktadır. Kitap üç bölüm, bir değerlendirme ve ek kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde müellif, İsa'nın çarmıha gerildiği süreci "çile haftası" olarak tanımlayan İncil pasajlarını inceleyerek, Hristiyan inancına göre İsa'nın niçin, kim tarafından ve nasıl tutuklandığını, yargılandığını ve idam edildiğini tartışmaktadır. İkinci bölümde İsa'nın ölümden dirilişi ve taraftarlarına görünmesi ile ilgili İncil rivayetlerini tarihsel olarak değerlendirmektedir. Üçüncü bölümde İsa'nın akıbeti sorununun İslam düşüncesinde nasıl ele alındığını ve Kur'an'ı Kerim'in muhtevası ile bu meseleye nasıl yaklaşılması gerektiğini tartışmaktadır. Ek bölümde ise 1970'li yıllarda Mısır'da bulunan Yahuda İskaryot'a ait olduğu iddia edilen Yahuda

İncilî'nin 2004 yılında hazırlanan İngilizce çevirisinin Türkçe tercümesi yer almaktadır.

Aydın eserinin Giriş kısmında, İsa'nın çarmıha gerilmesinin sebepleri ve sonrasında gelişen olaylarla ilgili kanonik İncillerde (Matta, Markos, Luka, Yuhanna) ve apokrif Petrus İncilî'nde yer alan bilgileri değerlendirirken, mevcut bilgilerin kısıtlı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca mezkûr kaynaklardaki rivayetler bir araya getirildiğinde onların aslında tek bir kaynaktan türediğini, bu temel kaynağın adı geçen İncillerden biri veya hipotetik bir metin olabileceğini de eklemektedir. Yazar, bilinen ilk İncil olması ve Matta ile Luka'nın onu temel kaynak olarak kullanmasından dolayı Markos İncilî'ni çalışmasına zemin olarak kabul etmektedir (s.16).

Müellif ilk bölümde, İsa'ya idam cezasını Yahudilerin mi yoksa Romalıların mı verdiğini, İsa'nın İncillerde ifade edildiği gibi dinî suç sayılan bir eylemden dolayı mı yoksa siyasi bir suçtan dolayı mı idam cezasına maruz kaldığını tartışmaktadır. Bu cezanın neden çarmıha gerilmek suretiyle olduğunu ve İsa'nın ne zaman idam edildiği ile ilgili bilgileri analiz etmektedir. Aydın, ilgili İncil rivayetlerini inceleyerek, verilen bilgiler arasındaki çelişkileri ve tarihsel açıdan mümkün görünmeyen hadiseleri tespit etmektedir.

İncil pasajlarını inceleyen müellif, ilk dönem Hıristiyan cemaatinin, İsa'ya verilen idam cezasının sorumluluğunu Romalılarından alarak sadece Yahudilere yükleme eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Aydın, oluşturulmak istenen algının arka planında yatan politik sebeplerin varlığına dayanarak, bu yaklaşımın İsa ve taraftarlarının Romalıları nezdinde siyasi bir suçlu/tehlikeli olarak görülmemesi ve Hıristiyanlığın Roma topraklarında rahatça yayılması niyetiyle üretildiğini savunmaktadır. Yazar, bir yanlış anlaşılmanın önüne geçmek için, idam kararının alınmasında Yahudilerin tamamen etkisiz olduğu imajını vermek istemediğinin altını çizerek, bir iş birliği neticesinde bu kararın alındığını ileri sürmektedir (s.55-57).

Kimi İncil pasajlarında İsa'nın Yahudi geleneğine göre küfür sayılan bir iddiada bulunduğu, yani kendisinin Allah'ın oğlu olduğunu söylediği ve bu gerekçeyle teolojik bir suçtan dolayı idam cezası aldığı belirtilmektedir. Bu durumu söz konusu dönemde uygulanan cezalandırma yöntemlerine göre değerlendiren yazar, dinsel bir nedenden dolayı ölüm cezasına çarptırılanların taşlanmak suretiyle idam edildiğini belirtmektedir. Böylece İsa'nın teolojik bir suçtan dolayı çarmıha gerildiği bilgisinin tarihsel açıdan hatalı olduğu

anlaşılmaktadır. Çarmıha germek suretiyle idam etmenin genellikle siyasi isyancılara ve asi kölelere uygulandığını ifade eden yazara göre, İsa'nın bir köle olmadığı bilindiğinden dolayı, O'nun ancak siyasi bir suçlu olarak çarmıha gerildiğini söylemek mümkündür (s.42-43).

Yazar mevcut rivayetleri analiz ettikten sonra, Hristiyanlığın özünü oluşturan inanışlardan biri olarak kabul edilen, İsa'nın Âdem'den sirayet eden insanlığın günahına kefalet olsun diye idam edilmiş bir kurban olduğu inancının güvenilir hiçbir kaynağının olmadığına değinmektedir. Aydın'ın kanaatine göre İsa, yaptığı vaazlarla ve mabet çevresindeki alışılmadık eylemleriyle, dönemin ileri gelenlerinin dikkatini çekmiştir. Bu nedenle de Roma valisi Pontus Pilatus ile bölgenin güvenliğini sağlamakla sorumlu baş kâhinin ortak istekleri doğrultusunda halkı isyana teşvik etme potansiyeli bulunan siyasi bir suçlu olarak idam edilmiştir (s.59).

İsa'nın çarmıha gerildikten sonraki akıbetini anlatan kutsal kitap rivayetlerini tek tek ele alarak tarihsel açıdan değerlendiren Aydın, ayrıca İsa'nın ölümden dirilme hadisesinin gerçek olup olmadığı ve çarmıh hadisesinden sonra ilk önce kime, nasıl ve nerede görüldüğü meselelerini de tartışmaya açmaktadır. Müellif zaman zaman tarihsel İsa'yı ortaya koymaya çalışan Hristiyan araştırmacıların bulgularına bölüm içinde yer vermektedir. Aydın, ilk önce Hristiyanlığın yapıtaşı olan İsa-Masih'in çarmıha gerilmek suretiyle idam edilmesinin üçüncü gününde ölümden dirildiği ve taraftarlarına görüldüğü şeklindeki ön kabul ile ilgili Hristiyan kaynaklarda yer alan rivayetleri derleyerek, kaynaklar arasındaki uyumsuzluğu ve çelişkileri gözler önüne sermektedir. Yazar görünme eyleminin mahiyeti ile ilgili maddi ve manevi olmak üzere iki görüşün olduğunu belirterek, çeşitli teologların görüşlerine temas etmektedir (s.84-85).

İncillerde yer alan bilgileri değerlendiren yazar, İsa'nın başına geldiği rivayet edilen olayların üzerinden kırk yıl gibi uzun bir zaman sonra yazıya geçirilmesi ve İncillerdeki bazı bilgilerin birbiriyle çelişmesinden dolayı güvenilir olmadıklarını belirtmektedir. Ayrıca yargılama ve çarmıha gerilme süresine birebir şahit olmuş tanıkların ifadelerinin bulunmaması ve İsa'nın çarmıha gerilme zamanı ile şeklinin tarihsel açıdan sorunlu olması, yazarı bu rivayetlerin İncil derleyicileri tarafından üretildiği ve İsa ile ilgili kendi beklentilerinin ürünü olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.

Aydın, İsa'nın çarmıha gerildikten sonraki akıbeti ile ilgili kanaatini üçüncü bölümde daha açık ve kapsayıcı olarak belirtmektedir. Burada Kur'an-

1 Kerim'in çizdiği genel İsa portresini açığa çıkarmayı önceleyen müellif, İsa'nın diğer peygamberlere göre farklı olup olmadığını ayetler ışığında sunmaktadır. Bu ayetlerden hareketle, Hz. İsa'nın babasız olarak dünyaya gelmesi açısından Allah'ın bir mucizesi olduğu, bunun haricinde diğer peygamberler gibi bir insan olduğu, kendisine tebliğ vazifesinin verildiği, kitap ve hikmetin öğretildiği sonucuna ulaşmaktadır (s. 99).

Ayrıca, Kur'an'ın İncil formatında bir biyografi ya da tarih kitabı olmadığını vurgulayarak, Hz. İsa ve diğer peygamberlerin hayatlarının tamamını değil, tevhit anlayışına kaynaklık edecek önemli kesitleri aktardığını belirtmektedir. Dolayısıyla Kur'an, Hz. İsa'yla ilgili her ayrıntıya yer vermemekte, fakat Yahudilerin onu öldürdükleri yönündeki iddialarına ve Hıristiyanların İsa'nın şahsıyla ilgili şirke varacak kadar aşırıya giden inançlarına yanıt vermektedir. Örneğin Hz. İsa'nın O'na tuzak kuranlar tarafından öldürülmediği ve Allah'ın O'nu inançsızlardan kurtardığı, Hz. İsa'nın Allah ile aynı cevherde olduğunu savunanlara karşı; onun da kendinden önceki peygamberler gibi bir beşer olduğu, onlar nasıl vefat etmişlerse İsa ve Meryem'in de aynı şekilde ölümlü olduğu, Kur'an-ı Kerim'de yer alan bilgiler arasındadır (s.101-103).

Müellif, Kur'an'daki Hz. İsa portresini açıkladıktan sonra, Hz. İsa'nın kıyamete yakın yeryüzüne ineceği, fitne ve fesadı sonlandırıp refahı hâkim kılacağı inancının İslam dünyasında hangi koşullarda ortaya çıktığını tartışmaktadır. Müellife göre bu inanış, İslam topraklarında Hz. Ali döneminde başlayıp Emeviler döneminde devam eden karışıklıklara çözüm üretilememesi neticesinde, Ortadoğu coğrafyasında bulunan diğer dini geleneklerdeki kurtarıcı fikrinin de etkisiyle Müslümanların gündemine girmiş ve Allah tarafından gönderilecek ilahi bir kurtarıcı bekleme eğiliminin doğmasına sebep olmuştur. Keza yazar, İsa'nın diri olarak semaya yükseltildiği, ahir zamanda dünyaya geri geleceği, Mehdi'ye tabi olacağı, Deccal'i öldüreceği gibi görüşleri savunanların; Kur'an'da yer alan ilgili ayetleri, hadis kaynaklarındaki konuya ilişkin rivayetleri temel alarak tevil ettiklerini savunmaktadır. Ayrıca İslam'ın, Mekke'nin fethinden sonra çeşitli coğrafyalara yayılmasıyla, dine sonradan giren mühtedilerin mevcut bilgi birikimlerinden tamamen arınmadığı malumdur. Aydın, nass ile kesinliği mevcut olmayan konularda mühtedilerin bu birikimlerini İslamileştirerek, Yahudi kültüründeki Mesih telakkisi ve Hristiyan kültüründeki Hz. İsa'nın akıbetiyle ilgili söylemleri Müslüman kültürüne dâhil ettikleri yönündeki tezini destekleyecek örnekler vermektedir (s.137-138).

Yazarın kanaatine göre, Hz. İsa'nın doğumu ve bazı özellikleri her ne kadar olağanüstülükler arz etse de, bunlar O'na ilahlık isnat edilmesi gerektiği anlamı taşımamaktadır. Bir Müslüman için bu olağanüstülükler, her peygamberde çeşitli şekillerde ortaya çıkan birer Peygamberlik nişanı olarak görülmelidir. Ayrıca Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne ineceğini savunanlar O'nun hangi sıfatla geleceğine, bir peygamber mi yoksa bir beşer olarak mı yeryüzüne ineceği sorusuna cevap vermelidir. Zira O'nun bir peygamber olarak geleceğini savunmak Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu belirten Ahzab Suresi 40. ayetle ters düşmektedir. Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu gerçeğine halel getirmek istemeyenler ise Hz. İsa'nın O'nun ümmeti olarak yeryüzüne ineceğini savunmaktadır. Fakat yazara göre bu düşünce, Kur'an'da kendisine önem atfedilen bir elçiyi sıradan bir ümmet konumuna getirerek, peygamberliğin geçici bir vazife olarak algılanması gibi teolojik bir sorun doğurmaktadır (s.134-135).

Aydın'a göre, İsa'nın çarmıha gerildikten sonraki durumu Kur'an'ın genel tavrına uygun olarak düşünüldüğünde; Hz. İsa çarmıhta öldü sanılarak aslında bayılmış halde iken kaya bir mezara kapatılmış olabilir. Bir süre sonra kendine gelerek dışarı çıktığı ve kendisine tazimde bulunmak için mezara gelen kadın taraftarlarına (erkek taraftarların kendilerinin de cezalandırılabilceği endişesiyle bölgeden uzaklaşmış olması muhtemeldir) görünerek onlardan kendisinin ölmediğini havarilere bildirmelerini istemiş olabilir. Yazar, son olarak Hz. İsa'nın Celile bölgesinde kendisine sadık olan havarileriyle buluşarak yer altına çekilmek suretiyle peygamberlik vazifesine gizli olarak devam ettiğinin düşünülebileceğini belirtmektedir.

Aydın ek kısımda, öncelikle İncillerin derleniş ve Yahuda İncili'nin keşfediliş sürecinden kısaca bahsetmektedir. Ardından Yahuda İncili'nin National Geographic tarafından hazırlanan İngilizce tercümesini esas alarak metni Türkçe'ye çevirmektedir. Bu İncil'in Hristiyan dünyasında ihanetçi olarak kabul edilen Yahuda İskaryot'a biçilen rolü tamamen değiştirdiğini belirtmektedir. Adı geçen havari, çarmıha gerilme olayında insanlığın günahına kefarete olması için İsa'ya yardım eden bir kahraman olarak tanıtılmaktadır. Yazara göre böyle bir imaj çizilmesindeki amaç, kefarete doktrini bağlamında İsa'nın Tanrısal bir varlık olarak gönderildiği yönündeki geleneksel Hristiyan inancını kuvvetlendirmektir.

Netice itibariyle elimizdeki kitap sade ve anlaşılır üslubuyla, Hz. İsa hakkında araştırmalar yapan, yargılanma süreci ve sonrasına ön kabuller ile değil daha geniş bir perspektiften bakmayı arzulayan herkes için kapsamlı bir

çalışma niteliğindedir. Hıristiyan ve İslam düşüncesindeki temel kaynaklarda yer alan rivayetlerin aynı çalışmada bir araya getirilmesi bu eserin önemini arttırmakta ve okuyucuya karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Bu açıdan Hz. İsa'ya Ne Oldu başlığını taşıyan eser, erken dönem Hıristiyan düşüncesindeki ve dinî metinlerdeki İsa portresi üzerine çalışan araştırmacılar için bir başvuru kaynağı mesabesinde dir.

Büşra Gürel Günenç

Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi